

nøgle•hullet

27. ÅRGANG
NR. 2 • 2010

TIL LOKAL-
HISTORIEN

NYT FRA LOKALHISTORISK ARKIV & FORENING I ALLERØD KOMMUNE

Lyngby Kirke er næsten jævnaldrende med det ofte omtalte gavebrev fra 21. Maj 1085, hvori Knud den Hellige tildeler ærkebispesædet i Lund nogle bøndergårde eller landsbyer, blandt fra Lyngby Herred, og dermed giver os pergament på den allerede etablerede herredsby Lyngby. Det er nu 925 år siden og dermed 25 år siden, at vi fejrede Lyngbys store jubilæum. Det ældste af kirken – her flagsmykket ved byjubilæet – er fra 1100-årene, men ellers er der sket så mange ombygninger, at der næppe er meget urørt murværk tilbage. F.eks. er tårnet fra 1723 opført i stedet for et revnet og brøstfældigt tårn med kamtakke gavle, og skibets hvælvinger nedbrudt i 1790. Kirkebygningen svarer meget godt til den gamle vending om, at ”dette er et meget gammelt hus, men desværre er murene udskiftet to gange og taget tre”. Se mere om Lyngbys kirke og dens omgivelser inde i bladet, og glæd Jer til vor sommertur i juni.

PROGRAMMET

SØNDAG den 20. JUNI 2010 kl. 14 til ca. 16.30

LAFAKs SOMMERTUR til **Lynge Kirke og nærmiljø.**

Tidligere har vi et par gange været på sommertur i Lynge, men det er nu længe siden, og dengang var der ikke lejlighed til at se nærmere på kirken og dens nære omgivelser: Kirkens bygningshistorie, interiøret med kalkmalerierne, kirkegårdens mindesmærker eller udsigten fra tårnet. Og i de nære omgivelser findes gode miljøer i præstegården, gadekæret, den gamle skole og den nuværende - eller bare de gamle huse, der er tilbage i Bygaden.

OLE PETERS, der er opvokset og har boet ved siden af kirken som søn af graveren, kender som få Lynge og dens kirke. Dertil har han en hel masse gode historier om folk og hændelser, så der venter turdeltagerne en oplevelsesrig søndag eftermiddag på årets bedste årstid.

Vi mødes ved Lynge Sognegård, Ved Gadekæret 2 – indkørsel fra Lynge Skole.

Lynge præstegård og kirke, set fra Knud Rasmussens vej

Sommerudflugt: **OMKRING LYNGE KIRKE**

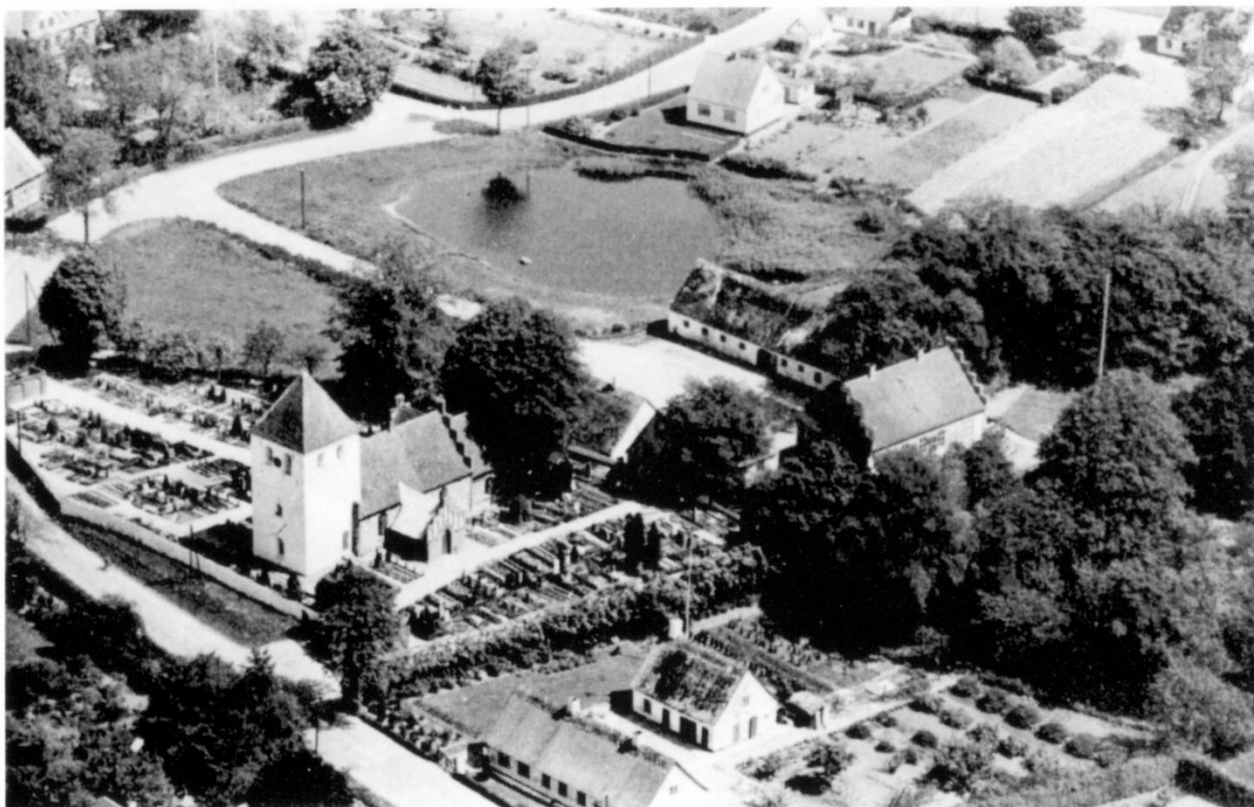
af Ole Høegh Post

Det historiske miljø omkring Lynges kirke: Præstegården, gadekæret, bygaden, den gamle og "nye" skole og de nærmeste gårde og huse vil være målet for LAFAKs sommertur d. 20. Juni. Netop her i midten af den gamle by er meget landsbymiljø bevaret - trods mange hårdhjertede forsøg på at gøre Lynges til et moderne konkurrencedygtigt alternativ til stationsbyen Lillerød (undertiden kaldet Allerød), hvor byudviklingen som bekendt helt har domineret kommunen. Og gammel er Lynges jo: faktisk en af kongerigets ældst dokumenterede byer, der er nævnt i et gavebrev, hvor Knud den Hellige i år 1085 blandt meget andet, tilskøder nogle ejendomme i Børstingerød, i Lynges Herred til ærkebispesædet i Lund. Ud-

Udateret foto fra Lynges Bygade: Til højre 'Hanne Høkers' købmandsbutik og til venstre, i kirkegårdsmuren, ses sprøjtehuset.

over runestenene er dokumentet regnet som landets ældste skriftlige bevis. Men i år 2010 er der stadig meget at opleve i Lynges, hvor kirken naturligvis er den ældste bevarede bygning fra en tid tæt på Knud den Helliges brev. Lynges Kirke ligner med sit markante hvide tårn ikke nogen af kommunens andre kirker, og indvendig fremtræder kirkerummet også specielt: I stedet for

Lynges set fra oven (SV) i 1940'erne: Kirken med kirkegården, præstegården og gadekæret, i forgrunden den gamle stråttækte skole, privatbolig. siden 1910.

Kalkmaleriernes skabelsesbillede i koret: Vorherre med sol, måne og de væsener, han har skabt i vand og på land - fugle, fisk (og havfrue!), kronhjorte: ren tegneserie.

Udsigt fra kirketårnet mod nord i 1984: Vejen mod højre(øst) er 'Ved Gadekæret', og overfor ved hullet i husrækken lå det gamle købmandshus 'Hanne Høkers'.

Præstegården og gadekæret på postkort fra ca. 1900

hvælvinger i skibet ses et malet bjælkeloft og især i koret, der stadig har hvælvinger, er der fine kalkmalerier, udført af "Isefjordmesteren", en malestil der går igen i flere kirker i egnene omkring Isefjord. Billederne er ren tegneserie fra 1400-årene og har hjulpet menigheden til at fatte præsternes særlige latinske ord.

Kirken i Lyngby stammer fra starten af 1100-årene, men som alle andre gamle kirker er den naturligvis til- og ombygget mange gange. Der er bevaret mange spor af ændringerne, og med en vidende omviser er her nogle rigtig spændende fortællinger, og langt fra alle bygningsspor er til at tolke på egen hånd. På kirkegården står stadig mange minder om sognets beboere gennem mange år, heldigvis er man overalt opmærksomme

på også at betragte disse som bevaringsværdig lokal kulturhistorie.

Engang lå kirken omgivet af landsbyens gårde og huse, og desværre er meget udskiftet til nyt, gårde er her flyttet til bedre landbrugsvilkår uden for bymidten – eller nedrevne, som alle andre steder. Alligevel har Lyngby Bygade og nærmeste omegn, ikke mindst præstegården meget bevaret miljø, og der er rigeligt til en spændende byvandring.

Allerødbilleder 1

af pressefotograf Jan F. Stephan

ALLERØDBILLEDER 1

I 2006 forærede pressefotografen Jan Stephan – som omtalt flere gange her – sit lager af pressefotografier fra tiden som fotograf på lokalavisen Allerødposten til os. De flere tusinde billeder fra fem flyttekasser er fra de år i 1970'erne og 80'erne, hvor Allerødposten var ugeaktuel med livet og udviklingen i den nylig sammenlagte Allerød Kommune, og fotografens arbejde var i høj grad med til at gøre avisen populær.

Efter bogen om de lokale bronzealderlurer fra Lyngø ville vi gerne lave en

lokalhistorisk bog med et mere nutidigt emne, og det var nærliggende at bruge Jan Stephans fremragende sort-hvide fotos til en billedbog.

Der forestod så redaktionsgruppen et større opklaringsarbejde, for der er stort set ingen oplysninger på billederne udover så og så mange spalter på side det og det i avisen – uden dato eller år. Derfor gik mange af redaktionsgruppens bogmøder med at bladre gennem 17 års indbundne numre af Allerødposten for at finde den nøjagtige historie bag de fotografier, som vi havde valgt ud fra mængden. Fordi de havde fanget vor opmærksomhed med indholdet og den

historie, vi mente at kunne fortælle i de ledsagende, ret fyldige billedtekster. Eller bare fordi det var rigtig gode billeder. Og billedbogen, der jo ikke er den ultimative bog om Allerød Kommune, må gerne provokere læseren til at korrigere vore tekster eller give et bud på det præcise årstal – for af og til måtte vi huske og gætte situationer tilbage i f.eks. 1970'erne.

Nu er bogen der, og den er LAFAKs bidrag til markeringen af Allerød Kommunes første 40 år. Og så er det jo et jubilæumstiltag, der ikke forældes, når festen er ovre. Den oplagte titels 1-tal giver os desuden anledning til at overveje nogle 'opfølgere' på ideen, for i arkivet er der rigtig mange fotos at tage af. □

Allerødbilleder 1 af pressefotograf Jan F. Stephan

Redaktion og tekst: *Per-Olof Johansson, Marianne Petersen,
Ole Høegh Post, Ole Peters og Birthe Skovholm*

100 sider, stift bind 21½ x 23½ cm. Prisen er kr. 110 (+ evt. forsendelse) Medlemspris kr. 90 (+ evt. forsendelse). Bogen kan købes i Bog & Idé og på Lokalarkivet – dog kan man kun få medlemsrabatten på Arkivet.

En rigtig god arkivoplevelse: modtagelsen af 4-5.000 fotografier fra pressefotografen Jan Stephan.

Uggeløse Kirke i 1890'erne.

EN KVINDESKÆBNE

af Karen M. Andersen

En dag, da jeg var ved at reparere Lyng-Uggeløses Fattigprotokol, fandt jeg et brev på tre sider skrevet med en lille, meget regelmæssig håndskrift fra sognerådet til amtet. Indholdet drejede sig kort om, hvem der skulle betale aldersunderstøttelse til Inger Hansdatter (IH): Lyng-Uggeløse eller Slagslunde-Ganløse kommune. Lyng-Uggeløse havde i april 1892 bevilget IH en aldersrente på 50 kr. årligt, dvs. hun fik 12,50 kr. i kvartalet.

Imidlertid var man i Lyng-Uggeløse kommet så meget i tvivl – uvist af hvilken grund – at man begyndte at undersøge IH's bopælsforhold, endda med politiforhør. Resultatet var, at man fandt ud af, at hun havde boet fast i Ganløse fra 1840-1878. Altså burde Slagslunde-Ganløse betale aldersunderstøttelsen! I det tidligere omtalte brev klagede Lyng-Uggeløse sogneråd sin nød til amtet:

Slagslunde-Ganløse svarede ikke på deres breve.

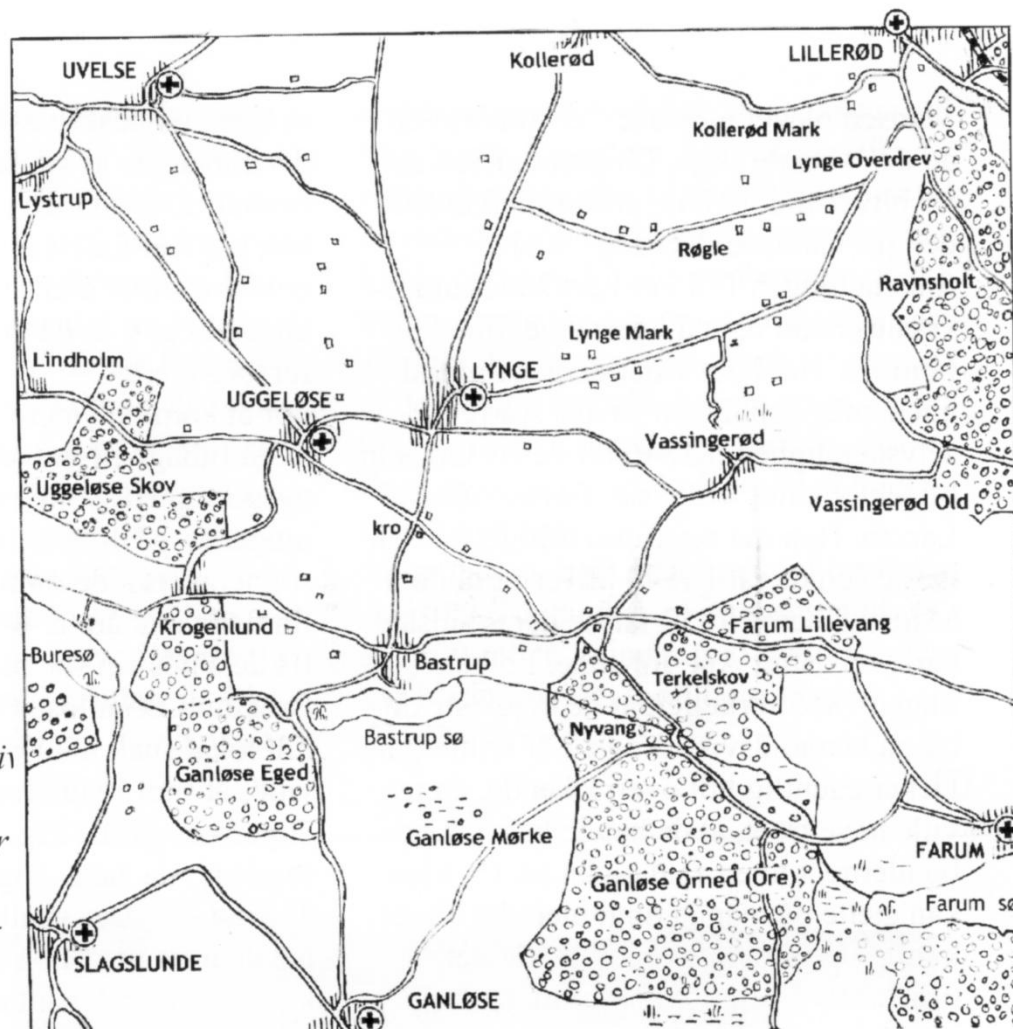
Imidlertid fandt jeg det interessant, at en kvinde havde søgt om aldersunderstøttelse knap et år efter dens indførelse, fordi andre kilder fortæller, at de dårligst stillede i samfundet endnu mange år efter betragtede aldersunderstøttelsen som fattighjælp, en hjælp som mange med stolthed søgte at holde sig fri af så længe som muligt.

Uden noget som helst bevis for at min tolkning er rigtig: at Inger Hansdatter var en kvinde med mod, var min nysgerighed vakt. Resultatet blev en del besøg på Landsarkivet.

Inger Hansdatter blev født d. 9. juni 1816 i Kirke Værløse. Hun kom til verden i et yderst fattigt Danmark. Vi havde lige overstået krigen med England 1807-1814, som endte med tabet af Norge. Dertil kom at staten var gået bankerot i 1813, så tiderne var barske for alle og blev først noget bedre i 1830'erne.

IH blev født, inden forældrene blev gift. Kirkebogen fortæller nøje, hvor foræl-

Inger Hansdatter flyttede i sit barske liv noget rundt i egnen: Til genopfriskning er her de fleste stednavne i og lidt udenfor den nuværende Allerød Kommune.

drene tjente og blandt fadderne er der også gårdmandsfolk, så det giver vel forældrene en slags stempel som godkendt i lokalsamfundet. De tilhørte underklassen, og af dem kunne man ikke vente andet. Barnet er sandsynligvis blevet sat i pleje eller blevet passet af bedste-forældrene, inden de unge mennesker fik en fælles bolig. De begyndte vel med at være innsiddere, dvs. de lejede et værelse, indtil de fik et hus og dermed avancerede til husmænd, hvilket betød, at de var daglejere og måske havde et lille stykke jord selv.

At tiderne ikke den næste snes år blev bedre for underklassen på landet, kan vi se, da vi træffer IH igen i 1838. Uvelse kirkebog fortæller, at IH i august fødte en søn Lars Larsen. Derpå beretter præsten omhyggeligt at: "...Inger Hansdatter, forhen Tjenestepige hos Gaardmand Hans Hansen i Uvelse, men til sidst opholdt sig

hos Husmand Niels Larsen og Hustru Margrethe Hansdatter i Lystrup. Til Barnefader blev udlagt Lars Madsen, Tjenestekarl hos Gaardmand Peter Andersen paa Lindholm i Uggeløse Sogn, forhen hos Gaardmand Hans Hansen i Uvelse". Som i moderens tilfælde ser man også her gårdmænd eller gårdmandskoner som faddere, som en slags accept af underklassen, og tillige vel udtryk for en stærk standsfølelse og forpligtelse hos bønderne. Hvis man vil være lidt ond, kan også konkluderes, at bønderne var afhængige af den arbejdskraftreserve, tjenestefolk og husmænd var efter bondefornerne, hvorfor det var værd at behandle dem ordentligt.

De to unge mennesker, Inger Hansdatter og Lars Madsen blev endelig gift d. 6. november 1840, lige inden deres datter, Karen Marie bliver født d. 22. november 1840. Da hun blev døbt i januar, er Lars

Madsen blevet indsidder, et lille trin op ad den sociale stige. Da deres anden datter bliver født i 1843, er familien indsidder på Ganløse Nyvang. Ved folketællingen 1845 er Lars Madsen blevet husmand og daglejer, og dermed er familien etableret i datidens samfund uden meget håb om at nå større selvstændighed. I 1846 får de en søn, som bliver opkaldt efter sin farfar, Mads Larsen. Han må være død tidligt, for den næste søn de får i 1849 bliver også døbt Mads Larsen. I 1853 får de deres sidste barn, en datter Ane Johanne. Folketællingen 1855 fortæller, at de to ældste døtre på henholdsvis 15 og 12 år er hjemme. Det er egentlig lidt overraskende, da jeg ville have troet, at de havde haft job hos bønderne, i hvert fald pigen på 15. Man kan gætte på mange ting, men det bliver kun gæt. Er hun svagelig? Er det tilfældigt? Svaret blæser i vinden.

Alt ændrer sig i 1860. I januar dør Lars Madsen på Frederiksborg sygehus, uden at yderligere forklaring foreligger. Vi ved ikke, om det er et ulykkestilfælde eller sygdom.

Ved folketællingen februar 1860 bor IH stadig i huset sammen med sine to yngste børn, Mads på 11 og Ane på seks år. At hun nu betragtes som eneforsørger fremgår klart. Hun beskrives som 'husmandsenke samt daglejerske'. Går vi frem til folketællingen 1870, bor hun stadig i huset, men det bemærkes, at hun er under fattigforsorg, så hun har åbenbart ikke kunnet klare sig som daglejerske. Der bor et plejebarn på ni år hos hende, så med mindre det er et barnebarn, kan hun tjene lidt ved at påtage sig at sørge for plejebarnet.

Jeg finder hende først igen i folketællingen 1880 for Uggeløse. Da bor hun hos sin søn Mads Larsen. Han er afbygger på Vassingerød Old, er gift og har

et barn. IH beskrives som 'enke på 62 år, der forsørges af sin søn'. Her må man bemærke, at sønnen er afbygger, dvs. at han har fået tildelt et stykke jord, så han er bedre stillet end sin far. Og så må det understreges, at IH ikke er under fattigforsorg mere.

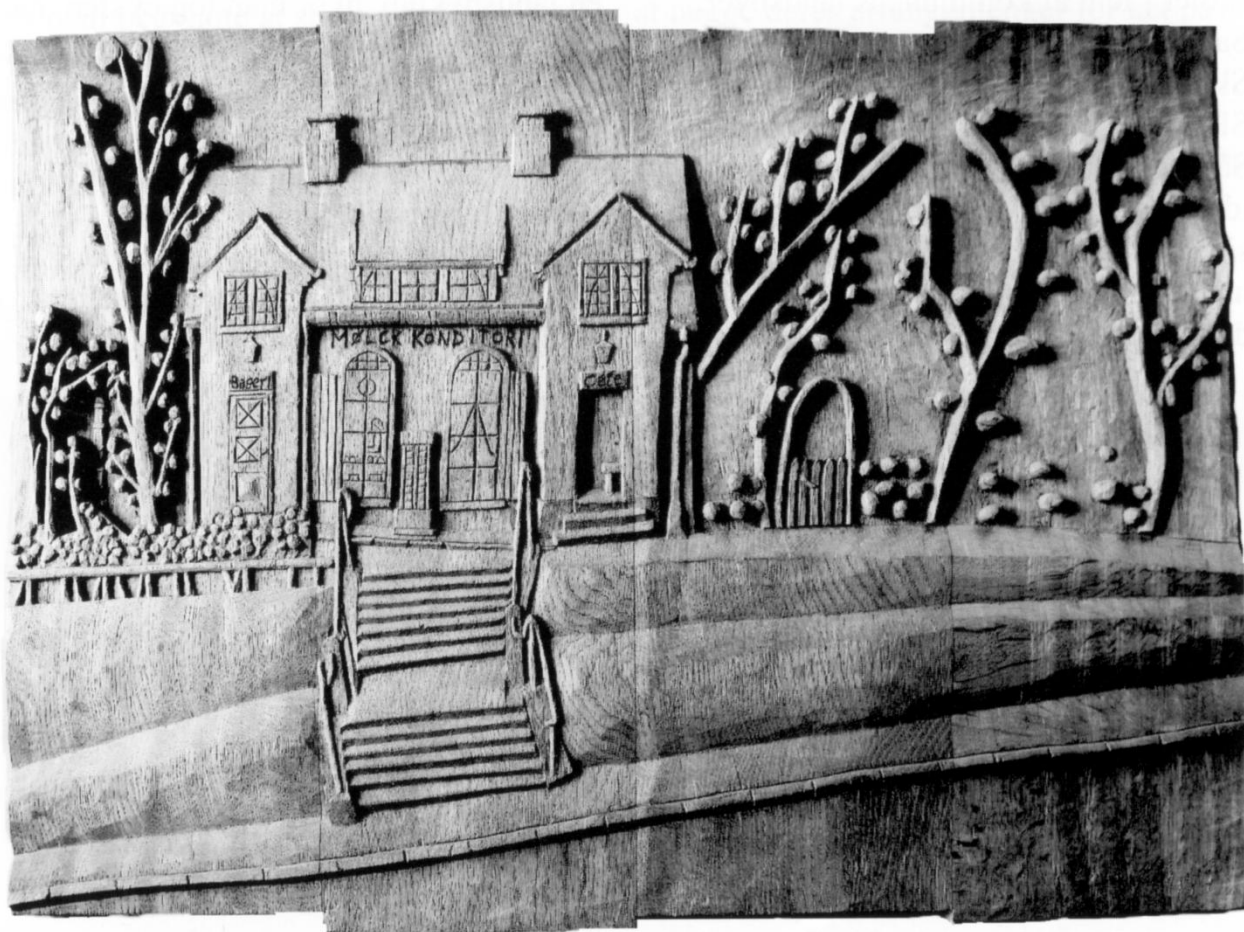
For at komme videre med IH's saga, må vi gå tilbage til brevet, som vakte min nysgerrighed. Som nævnt byggede oplysningerne på lokale undersøgelser fra sognerådets side samt et politforhør. Derfra ved vi, at årene 1878-1883 tilbragte IH dels hos sin søn, dels hos skovfoged Brøndum i Ganløse Ore. Her kommer så lidt lokal snak ind i billedet. Man ved at vide, at hun i slutningen af de fem år "ligefrem gjorde Pigetjeneste (hos skovfogden), da hans Pige havde forladt Tjenesten". Det skulle betyde, at hun havde tjent penge og så ikke kunne godkendes til understøttelse. 1883-1884 boede hun igen hos sønnen, som nu havde tre børn, så det har nok knebet med pladsen, eller måske har forholdet til svigerdatteren været vanskeligt? Brevet udreder ikke ganske nøje, hvordan hun er flyttet rundt. Fra 1884 bor hun ca. 2½ år i Farum hos Lars Jensen. Derefter synes hun at have cirkuleret mellem ophold hos Lars Hansen på Ganløse Mørke og sønnen, indtil man slår fast, at fra februar 1891 er hun igen hos Lars Jensen i Farum. Det ser ud til, at Lars Jensen har betragtet opholdet som besøg, dvs. hun var gæst, ikke fæstet, hvilket hun heller ikke måtte være, hvis hun skulle være berettiget til alderdomsunderstøttelse. Sognerådet tror ikke rigtig på det og mener at vide, at hun en måned har haft en indtægt på 4 kr.

Det kunne godt se ud, som om de to nævnte familier har haft hende boende af menneskelige grunde. Sandsynligvis har hun hjulpet til i huset. I 1884 var hun 70

år, så der har nok været noget arbejde i hende endnu. Muligvis har hun også været en rar dame at have i huset. Ingen af disse mænd var gift med hendes døtre, men derfor kan de jo godt være beslægtet med hende. Historien ender for kommunens vedkommende her, og det er også ligegyldigt, hvilken kommune, der skal betale til hende. Efter januar 1893, må hun have opgivet ævred og overgivet sig til offentlig hjælp. Hun dør på Ganløse Forsørgelsesanstalt som fattiglem, 78 år gammel. Anstalten meddeler, at hun døde d. 10. oktober 1894 og kan udleveres til begravelse i Uggeløse søndag d. 14. oktober. Inger Hansdatters liv begyndte i den meget fattige tid efter 1814, og hun

levede længe nok til lige at nå at snuse til den første forsigtige begyndelse til velfærdsstaten eller i hvert fald til den tid, da staten begyndte at tage et vist ansvar for de dårligst stillede medborgere med indførelsen af alderdomsunderstøttelsen af 1891. En begyndelse, der kom på grund af de dårlige forhold, som byernes underklasse fik med den tidlige industrialisering, og egentlig ikke på grund af underklassen på landet.

Så tænker man på, at kvinder af hendes slags faktisk fandtes til omkring midten af 1900-tallet, kvinder for hvem livet kun var hårdt arbejde, fordi de stolte holdt sig fri af fattigvæsnet.

Nyt i arkivet er dette 'vægtige' billede. Med inspiration i et fotografi af Birthe Christoffersen har Arne Johansson, multikunstner og kurvemager, i 1977 skåret det kendte, nu nedrevne Mølck's Konditori som relief i solidt egetræ. 50x70 cm.

SUND SPORT SOM FORHOLDENE TILLADER

af Bo Mikael

For mere end 100 år siden, nærmere bestemt lørdag den 2. april 1910, mødtes en række af de mere beslutsomme indbyggere i landsbyerne Lyngø, Uggeløse og Bastrup. Mødet fandt sted på Lyngø Kro, som var det sociale omdrejningspunkt for hele området, og formålet var at stifte LUI, Lyngø og Uggeløse Idrætsforening. Lyngø-Uggeløse var dengang ikke meget mere end en række bondegårde, nogle daglejerhuse og en del "murer mestervillaer". Men de to byer og oplandet med bl.a. Bastrup og Vassingerød talte alligevel en del indbyggere. Således var der skoler i fem af kommunens landsbyer. Samme år blev den nuværende Lyngø Skole bygget (der, hvor der i dag er SFO'en Åkanden).

Så der var potentiale nok til at starte en idrætsforening. Men dengang for 100 år siden var der langt fra de forhold, LUI har i dag. I paragraf 1 i vedtægterne hedder det da også, at "Foreningens Formål

er al sund Sport som Forholdene tillader."

Og "forholdene" var jo nu engang som de var, når man var ude på landet, primært marker. LUI's første "hjemmebane" var på markerne ved Blåkærgård, hvor Mølleåens Golf Klub ligger i dag. Spillerne havde sit dyr med "Banen", for det var ikke alene dem, der brugte markerne, men også gårdens kvæg. Hvilket efterlod – i bogstaveligste forstand – visse problemer, der skulle ryddes af vejen, inden kampene kunne gå i gang. Fodbold var den første idrætsgren i foreningen, og man startede med krum hals og cyklede til Kvistgaard ved Helsingør – og kørte hele den lange vej tilbage efter et debutnederlag på 12-1.

I det hele taget var LUI langt op i 60'erne en landsbyklub, hvor man tog cyklen, når der skulle spilles på udebane, hvad enten de blev spillet i Ganløse, Farum, Lillerød eller i Hillerød.

I dag er LUI en idrætsforening med 11 forskellige idrætsgrene (den ældste er som sagt fodbold og den yngste Flag football). Men LUI har prøvet kræfter med mange, mange andre aktiviteter. In-

Blåkærgård, hvor LUI havde sine første boldbaner.

LUI samlet foran Lyng Skole 1928.

den man begyndte at spille håndbold, som vi kender det i dag, spillede LUI's kvindelige medlemmer f.eks. kurvebold, en blanding af basketball og håndbold. Der var også en meget aktivt atletikafdeling i klubben, bl.a. satte ét af klubbens medlemmer Danmarksrekord i 60 meter løb, der var bordtennis på programmet i 70'erne, mens folkedans var rigtigt populært i 20'erne, 30'erne og i 40'erne.

LUI har altid været en meget festlig idrætsforening. Hvis der var stævne, så var der også bal på kroen bagefter. Og hvis der ikke var stævne, ja så var LUI ofte også vært ved bal på kroen.

I begyndelsen af 70'erne, hvor LUI håndboldherrer spillede sig op gennem rækkerne (for til sidst at ende i 1. division), holdt de trofaste fans også til på Lyng Kro. Hør bare deres slagord: "Hvem er det, der fører Serie 2? Det er dem fra Lyng Kro!".

Der var så meget gang i Lyng og Uggeløse, at nogle af de mange foreninger, der fandtes i byen, indgik aftaler om ikke

at lægge deres arrangementer for tæt på hinanden. Men i 50'erne opsagde LUI denne aftale, der var simpelthen ikke weekends nok til at "feste igennem". Og der var ikke små navne, der gæstede Lyng. De gamle kan huske Wandy Tworek og Kai Julian, mens de noget yngre kan huske festerne med Kim Larsen, Anne Linnet, Dario og ikke mindst Bamse's Venner.

Noget af det mest populære i LUI var dilettantforestillingerne, som selvfølgelig også blev afviklet på Lyng Kro. Fra midten af 20'erne helt frem til begyndelsen af 60'erne opførte LUI flere end 50 forskellige teaterstykker. Bl.a. Morten Korchs "Det gamle guld", hvor LUI til en af forestillingerne fik besøg af selveste forfatteren.

Præcis som i dag var LUI fra starten båret af en lang række frivillige, som lagde liv og sjæl i klubben. Blandt de rigtig mange, der har været med til at bygge LUI op til det, det er i dag, er der især én, som rager op over de andre: Karl Granberg. Eller bare Granberg, - og nej, det er ikke

LUI opførte rigtig mange dilettantforestillinger. På billedet herover er det besætningen til Nødebo Præstegård fra midten af 30'erne.

fra ham, at ”den går ikke Granberg”, stammer. Karl Granberg var formand for LUI i mere 36 år helt frem til sin død i 1961. Han var med i alt i klubben, det var ham, der opkrævede kontingenter, det var ham, der samlede hold, når andre ikke kunne, og det var – selvfølgelig – også ham, der på sin damecykel med boldene i cykelkurven kørte forrest, når fodbold- eller håndbold-holdene skulle ud til kamp.

Uden Granberg og de mange andre engagerede LUI'er ville Lyng-Uggeløse

Idrætsforening ikke have været den forening, den er i dag. Og uden dem ville Lyng helt sikkert heller ikke have været, hvad byen er i dag.

”Hvad ville Lyng have været uden LUI? Trivsel, den kulturelle, udviklingen og sammenhæng i området, det har LUI skabt,” fastslår kommunaldirektør Peter Funder i et af de mange interviews i jubilæumsbogen.

I anledning af jubilæet, er der udgivet en bog ”100 år med LUI – en landsbyklub fra 1910 til 2010”. Pris 100 kr. og bogen kan købes i Lyng Idrætsanlæg, i SuperBrugsen i Lyng og hos LAFK, Kirkehavegaard, Lillerød.

Lynge Skole fik en ny sal i 1969 og årets opvisning blev afviklet på skolen.

LUI's håndboldhold rykkede i 70'erne helt op i 1.division.

Aggebovænge er fem ens huse tegnet af Georg Jensen i 1944. Adressen er i dag Aggebovej, fordi husene ikke samlet udgør en egentlig sidevej, men blot et 'knæk' på Aggebovej.

ERINDRINGER FRA LILLERØD - det var dengang i 1945

af Birthe Willer

Den 5. maj 1945 betød en radikal ændring af mit og familiens liv: Min far blev beskudt og såret af en tysk snigskytte og døde senere af sine sår. Som 26-årig enke med tre mindre børn rejste min mor fra Odense til København for at begynde en uddannelse på Rigshospitalets jordemoderskole. Vi børn fulgte med og blev anbragt på et af Diakonissestiftelsens optagelseshjem, hvor vi skulle bo, mens vores mor læste og boede på hospitalet. Det blev tre år, som ingen af os nogensinde glemmer. Oktober 1949 var vores "befrielsesdag". Vi skulle rejse til Lillerød, som vi var bekendt med, da vi ofte havde besøgt min moster og onkel på gartnergården, der

hvor bebyggelsen Poppelgården og Netto ligger i dag.

Det daværende sogneråd besluttede, at man ikke kunne hjælpe min mor med en bolig – man havde jo en jordemoder i Birkerød, frk. Hansen, og det gik jo meget godt!

Jeg mener, at min onkel gik med min mor i Sparekassen hos bestyrer Jens Hansen, og vejen var banet for at købe et af Georg Jensens små huse i Aggebovænge formedelst 31.000 kr. Ejendomsmægleren hed Hedemann. Han boede i et stort hus for enden af vejen.

Opvarmningen i det lille hus var kakkellovn, og vi fyrede med koks, når det var til at få, ellers kul i store plader, der skulle brækkes i mindre stykker for at gå i ovnen. Vi vaskede tøj i en gruekedel og tog bad i en zinkbalje foran kakkellovnen i stuen.

Lillerød Boghandel, hvor fru Lønholt solgte papirvarer, legetøj og apotekervarer fotograferet i 1973, lige inden nedrivningen. Til venstre et hjørne af Brugsens halvtag, i baggrunden 'Portør Henriksens' hus.

I det høje butikshus på M.D. Madsensvej 13 var i flere år både kaffe & thebutik, Herreskrædderi, sygekassekontor og fagforeningskontor mm, her i 1969.

Vi børn blev indskrevet i Lillerød Skole: 'Store Willer' – 'Mellem Willer' og 'Lille Willer', som inspektør Jens Bach altid kaldte os.

Min mor 'Fru Willer' forløste byens kvinder; det første år kun ca. 40-50 stk. à 46 kr. pr. fødsel betalt fra Sygekassekontoret.

M.D. Madsensvej 17 havde udover kaffebar i villaen også 'la Cours købmandsbutik' og herrefrisøren 'den tavse dansker' i tilbygningen. 1974.

18. maj 1952 fotograferede Gunvor Bjørn Møller 'Lillerød Station' om morgenen - og ved hjemkomsten sen eftermiddag var stationsskiltet skiftet til 'Allerød'.

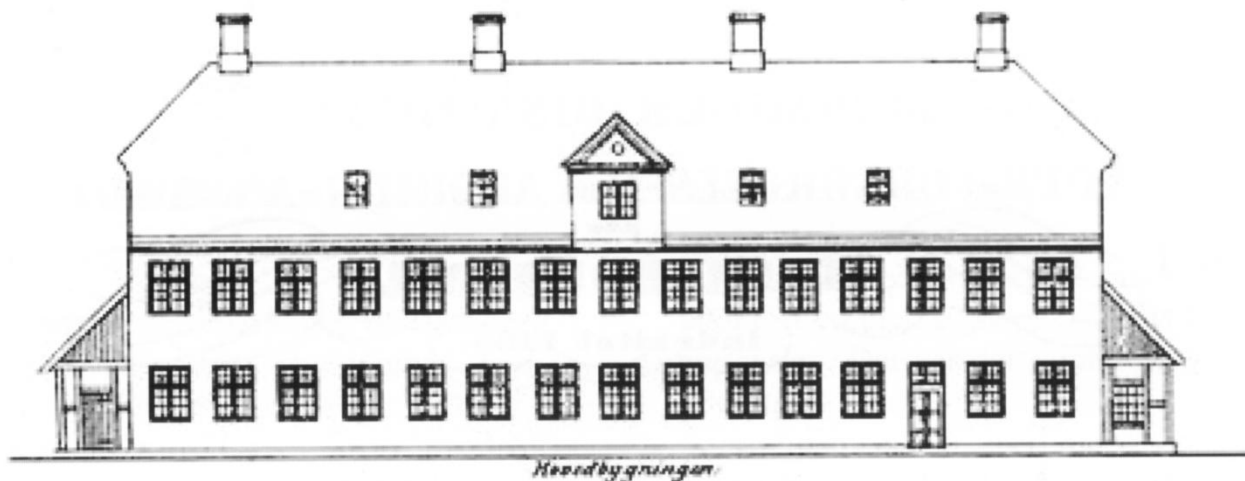
”Byen” var M.D. Madsensvej, som kun var asfalteret i en stribe midtpå og med brede grøfter til begge sider. Der var mange småbutikker: købmand H.P. la Cour, bagermester Hildebrandt, slagtermester Kjærulff og en kaffebar. Fru Løn-holt havde en boghandel, og Wieghorst stod bag disken i cigarbutikken. Vi kunne købe sko hos skomager Larsen.

Vi havde en kro, et konditori og en sta-

tion, der senere blev omdøbt til Allerød, fordi passagererne, der skulle fortsætte til Hillerød, stod af, når konduktøren annoncerede 'Lillerød' – det var svært at høre forskel.

61 år er gået, og meget er forandret. Min mor lever stadig, hun er frisk og frejdig og bor nu i det vestjyske.

Hovedbygningen
Brønsholmdal

HOFBOGHANDLERENS DRØM

af Per J. Jørgensen

Gavebrev

Vor Sommerbolig i Birkerød paa Hirschholm Amt, "Busketten" kaldet, bestaaende af en Vaanings-Bygning, paa den ene Side 16 Fag og paa den anden Side 11 Fag i Længden, og af 4 Fags Bredde, foruden et Par Kvistværrelser, tilligemed en i Baggården værende Længe i 4 Afdelinger til Brændsel, Materialier og Lokum... bortskjænke vi underskrevne Hofboghandler Simon Peter Poulsen og Hustru Lovise Regine Poulsen født Gæbel til en Arbejds-Anstalt og til et Hospital for Syge og Fattige paa Hirschholms Amt... 22de Maj 1817

Med gavebrevet der også omfattede en pengegave på 2.000 rigsdaler ønskede hofboghandlerparret at realisere en drøm, nemlig at "Busketten" blev indrettet som arbejdsanstalt samt hospital for fattige syge i Hørsholm Amts* fire kommuner, Birkerød, Blovstrød, Hørsholm og Karlebo med fortrinsret for fattige fra Birkerød kommune.

Ejendommen viste sig desværre at være ubrugelig til det tænkte formål, og ingen bestyrelse så sig i stand til at forsørge de ønskede 24 à 32 fattige for renterne af de 2.000 Rdl. Det betød, at der i årene indtil

ægteparrets død i 1823 kun var nogle få gamle fattiglemmer, der fik husly på 'Busketten', og i 1829 blev det faldefærdige hus solgt for 600 Rdl.

Der blev gjort flere forsøg på at få liv i den Poulsenske Stiftelse, men på grund af den lille kapital og intern uenighed i den store bestyrelse, lykkedes det ikke, og tiden gik.

Som fattigforsørgelsen i 1860'erne havde udviklet sig i de fire hørsholmske kommuner, var det en nødvendighed at indrette en arbejds- og forsørgelsesanstalt, "hvor de Gamle kunne nyde ordentlig Forplejning, Børnene opdrages og Dovne og Drikfældige holdes til Arbejde og Orden".

Brønsholmdal

På samme tid var en egnet ejendom til salg - til en fordelagtig pris - nemlig "Brønsholmdal" i Karlebo. Ejendommen var bygget som vandmølle for at blive udnyttet industrielt. Der var etableret en klædefabrik i ejendommen med det formål at fabrikere klæde til uniformer til hæren under den almindelige mobilisering under napoleonskrigene.

Men krigene sluttede, staten gik bankerot i 1813, og der var ikke penge til uniformer, og så lukkede fabrikken i 1818. Der var planer om en hørberedningsanstalt, om en kartoffelmølle og om en gryn-

HØRSHOLM DISTRICTS
FATTIGFORSØRGELSES- OG ARBEJDS-ANSTALT
 paa
BRØNSHOLMSDAL,
 indrettet 1865.

mølle, men økonomien hang ikke sammen. En sal på fabrikken blev under koleraepidemien 1848 brugt som epidemisygehus.

Ejendommen blev sat til salg. Her så de fire kommuner en mulighed for at udnytte gavebrevets værdi. (Fondens værdi var nu vokset til 18.000 Rdl.).

Men så var der jo juraen! Var det efter hofboghandlerens ønske, hvis kommunerne brugte legatets midler til en arbejdsanstalt og ikke til et hospital, som skrevet stod?

Juristerne diskuterede og tiden gik. Kommunernes forhandlingsudvalg har Brønsholmdalfabrikken på hånden indtil udgangen af juni 1865.

Udvalget køber "Brønsholmdal" med sognenes og Indenrigsministeriets approbation.

Endelig, 16. september 1865 kommer skrivelsen fra Justitsministeriet indeholdende den ønskede tekst: ..."betræffende det af Forstanderskaberne for Karlebo, Birkerød, Bloustrød og Hørsholm Sogne i sin Tid indgivne Andragende om, at de af Hofboghandler S.P. Poulsen og Hustru Lovise Regine født Gæbel ved et under 15. Oktober 1817 konfirmeret Gavebrev til en Arbejdsanstalt og til et Hospital for Syge og Fattige paa Hørsholm Amt legerede Midler...at Justitsministeriet herved tillader, at de nævnte Midler i det ommeldte Øjemed stilles til de fire Kommuners Raadighed..."

Hørsholm Distrikts Forsørgelsesanstalt blev indrettet til 70 personer, der i datidens sprog blev betegnet "Lemmer". Der blev indrettet sovesale til mænd, kvinder, drenge, piger og spædbørn. Alle undtagen spædbørn fik dog, som der står i "Reglement for Brønsholmdal": 'hver sin egen seng.'

Et kig i samme reglements paragraffer giver i øvrigt et billede af et trist og ensformigt liv set med vore nutidige øjne. Men sikkert meget bedre end tilbuddene udenfor Brønsholmdal.

Nogle eksempler:

§ 8

Bestyrelsen bestemmer hvilket Arbejde de i Anstalten optagne Lemmer ville have at udføre.

§ 15

Uden Forstanderens Tilladelse maa Lemmerne ikke forlade Anstalten.

§ 16

Fra 1. Marts til 1. Maj staaes der op af Sengen om Morgenen Kl. 6½, fra 1. Maj til 1. September Kl. 6, fra 1. September til 1. November Kl. 6½ og fra 1. November til 1. Marts Kl. 7; hertil ringes med Klokkeren.

Efter Ringningen maa enhver straks staa ud af Sengen, rede den, vaske sig og ordne sit Haar.

§ 18

Nydelse af Brændevin, udover den af Anstalten leverede Ration, er forbudt.

§ 21

Skulde noget i Anstalten optaget Barn vise Trods eller Genstridighed eller, uagtet gentagen Formaning, gøre sig skyldig i grov Uorden, Urenlighed, Ulydighed, Usandhed og andet lignende, er Forstanderen berettiget til at anvende Tvang, derunder ogsaa legemlig Revselse, dog kun indenfor passende Grænser.

§ 27

I Overensstemmelse med det for Anstalten gældende Spisereglement erholde

Lemmerne ved fælles Bord en god, forsvarlig og sund Føde, i Lighed med Almuefolks almindelige Levevis paa Egnen.

Og hvad var så sund kost? Ja, det kunne "Lemmerne" se på opslaget i spisesalen. Det var det samme uge efter uge:

Spisereglement

Morgen: 1 Pægl* The, 23 Kvint* Sigtebrød med Margarine.

Frokost: 23 Kvint Rug- eller Sigtebrød med Fedt eller Margarine og ½ Pot* Øl; Kvinderne 1 Pægl Kaffe.

Middag:

Søndag: 1 Pot Kødsuppe, lavet af 40 Kvint raat Oksekød, med Kartoffler,

Brønsholmsdal på geodætisk kort fra 1931. Den skraverede linje er sogneskellet mellem Karlebo og Hørsholm, og stedet er tæt på Kokkedal Station.

Urter, Kaal og 20 Kvint kogt, skært, ferskt Kød med Peberrodssauce.

Mandag: 1 Pot Byggrynsgrød, kogt i Mælk, hertil ½ Pot Mælk og 15 Kvint stegt Flæsk.

Tirsdag: 1 Pot gule Ærter med Urter og Kartoffler, 15 Kvint kogt Flæsk.

Onsdag: 1 Pot Vælling, 30 Kvint Klipfisk med Sennepsauce og Kartoffler.

Torsdag: 1 Pot Byggrynsgrød kogt i Vand, hertil ½ Pot Mælk, 20 Kvint Plukke-kød med Kartoffler.

Fredag: 1 Pot Grønkaal med Urter og Kartoffler, 15 Kvint kogt Flæsk.

Lørdag: 1 Pot Øllebrød, 1 Spegesild med Kartoffler.

Til hver Middag leveres 25 Kvint Brød og Kvinderne faa efter Middag hver 1 Pægl Kaffe.

Midaften: 25 Kvint Rug- eller Sigtebrød med Fedt eller Margarine og hver Dag afvekslende Paalæg af Ost, Rulle- eller Spegepølse eller salt Kød og ¼ Pot Øl.

Aften: 1 Pægl The og 25 Kvint Sigtebrød med Margarine.

At kosten ikke har været skadelig for helbredet viser periodiske opgørelser:
1920 – 21

Sundheden paa Anstalten har været god, der har ikke været noget Tilfælde af smitsomme Sygdomme eller nogen Epidemi.

1926 – 27

8 Lemmer døde i Aaret, 77- 92 Aar gamle.

En høj levealder for den tid.

Med socialreformen 1933 skete der store ændringer på Brønsholmdal.

I brev af 11. september 1934 fra amtet ændres Brønsholmdal fra forsørgelsesanstalt til alderdomshjem.

Det betød store ombygninger, da Lemmerne nu hed aldersrentenydere og fik egne værelser i stedet for sovesale. Landbruget blev bortforpagtet.

Kommunerne byggede alderdomshjem nærmere hjemegnen. Det kostede penge, og tanken opstod om at sælge Brønsholmdal til Karlebo kommune, der jo var stedets hjemkommune.

3. december 1947 godkender amtsrådet, at de tre kommuner Blovstrød, Birkerød og Hørsholm sælger Brønsholmdal til Karlebo kommune for 200.000 kroner. Kommunen indrettede alderdomshjem i den røde bygning, og den gule bygning blev lejet ud til et privat plejehjem. Her har senere været kommunens administrationsbygning. Senere blev der indrettet ejerlejligheder. Fondens skæbne var nok ikke helt i gavebrevets ånd. Hofboghandlerens drøm om et hospital gik ikke i opfyldelse.

Noter:

*Hørsholm Amt. Det lille amt eksisterede 1662 -1770.

*1 Kvint = 5 gram

*1 Pot = 0,966 liter

*1 Pægl = 0,242 liter

Kilder:

Blovstrød sognearkiv.

Dansk biografisk Lexikon XIII bind.

www.kommune07.inforce.dk/sw16123.asp :

Om historiske huse og gårde - Brønsholmdal

Se også: ”Lemmernes Jul” af Max Jakobsen og Per Jørgensen i Nøglehullet 1991/1 s. 19-21. □

Der skete en del i 1910, som nu efter 100 år kan markeres: Udover Lyng-Uggeløse Idrætsforening har også Lyng Brugsforening og de "nye" skoler i Lyng og Lillerød 100 års jubilæer. De sølle 100 år er ikke skolernes fødselsdage, for begge har stråttækte landsbyskoler som forgængere. Lillerød Skole, her ved rejsegildet i 1910, afløste Gammel Skolegaard fra 1823 på Kollerødvej, og Lyng Skole, set fra Luften i 1947, afløste den stråttækte på Lyng Bygade 18 fra 1819 .

LAFAKs firmamedlemmer 2010

Allerød Autoophug
Allerød Bog & ide
Allerød Elektriker
Allerød Foto 2 Aps.
Allerød Fysioterapi og Træning
Allerød Handelsforening
Allerød Planteskole
Allerødlægerne
AOC Engholm
Bedre Bad Allerød-VVS Aps
Bilhuset Allerød ApS
Bo's Autoservice v/ Bo Hansen
BoRent Hjemmeservice Aps.
Brillehuset Allerød vi Lene Krogh
DPA Microphones A/S
Enevoldsen Kommunikation
Handelsbanken i Lillerød
Karin Hermansen Guld - Sølv - Ure
Huset Hauberg

Krukkerne Blomster og Vin
Laser Technical Services A/S
Lillerød Brugsforening –
KVICKLY Allerød
Lillerød Rotary
Lynge Erhvervsforening
Lynge-Uggeløse Brugsforening
Lyngehus
Marianne Møllebro - ejendomsmægler
Nejstgaard & Vetlov,
Statsaut. Revisions-A/S
Carl Nielsen & Søn A/S
Nordea Allerød
PC-assistance
Axel Rasmussen & Søn A/S
Schouboefonden
Skjold Burne Vinhandel
K. Thomsen El-installation A/S

Lokalhistorisk Arkiv og Forening i Allerød Kommune, Kirkehavgård, Kirkehaven 10, Lillerød, 3450 Allerød, tlf. 48 170891. Åbningstid: Tirsdage kl. 9.00-13.00 samt efter aftale med arkivleder Birthe Skovholm.

Henvendelse kan også ske til:
Ole Høegh Post (formand) tlf. 48 17 53 26 (kun aften)
Wolthersvej 6, Lillerød, 3450 Allerød.

Arkivets e-mailadresse: LAFAK@LAFAK.dk - Hjemmeside: www.lafak.dk

"Nøglehullet" er arkivets og foreningens medlemsblad. Redaktion: Birthe Skovholm, Ole Høegh Post og Per-Olof Johansson. Tryk: Enevoldsen Kommunikation Aps.

Oplag: 500 eksp. ISSN 0905-4146

Juni 2010

Fotos med kendt fotograf: Sylvest Jensen, s.3, 12,25 n. Knud Larsen s.13, 14.

E. Pers Lassen s. 17 ø. Chr. Mouritzen s. 25 ø. Gunvor Bjørn Møller s.17 n, 18 n, 19 ø.

Nationalmuseet s. 4 ø. Ole Høegh Post s.1, 2, 4 n., 12, 16. Marianne Østergaard s. 7.